

נאמר של נייר

קצינים ישראלים מנסים להשליט מישטר חדש באפריקה ★ צעיר רוצח ללא סיבה, וזקן יוצא להציל את האפיפיור ★ עגנון גרוטסקי מחפש דמות של זקנה בירושלים

אמנות

גבול מיסתורי

הרומנים של סארטר (בניחור הסידרה הנפלאה דרכי החירות בתרגומה של יונת סנד) והמסות הבעייתיות שלו מציפים אותנו יותר ויותר. כי אוסף המסות הקטן הזה מטפל סארטר ביצירות ציוריים, בעיקר מורדניים — ג'אקוטי וקאלדר — בעזרת מושגי הפילוסופיה שלו ודרך הניתוח המיוחדת שלו, הצרפתית כל-כך, שכולה פטפט' נות אינטלקטואלית, קוסמת וחשודה כאחד. במאמר על קאלדר אומר סארטר, שהמובייל לים הם, עצם המוגדר על-ידי תנועתו ואינו קיים מחוצה לה; פרט הנובל בהיעדרו; מישחק טהור של תנועה; קאלדר, לדבריו, אינו מחקה אינו רומז ואינו מעלה דבר: הוא תופס את התנועות החיות, הממשיות ומעצב אותן. המישחק האיך סופי, הצפוי-לא-צפוי של המוביילים הוא כטבע עצמו: מאורגן ומפוזר גם יחד, ספק מכאני ספק פרי יד מכוונת.

אלא שכונות טובות — תיאור הכישלון הדרוך בהכרח כיומה להיות אור לגויים כסכינינו — אינן מספיקות. והכישרון אצל רונ'סקי, חבריקובין, הנמצא כיום בשליחות הסוכנות היהודית בקנדה — או שאינו מצוי, או שעור לא התגלה. לשונו שרופה כלשונו של נער מתבגר, המחבר חיבור בינוני לעלון של בית-הספר.

שירים

אורח זר

שירי הספריי עוקבים אחרי מתציתה — ה' קרה — של השנה, רוב הזמן בארצות-הברית

משורר אלירז
כתם העומד ביני ובין הדברים"

ולקראת ההתחממות' — בבית, בארץ. מצבו היסודי של אומריהשירים הוא מצב של אורח זר, שאינו יודע כתמיד מה / לעשות עם עצמי לילי, העוקב אחר זרותם של אחרים במקומותיהם שלהם (שני חדרים וכשניהם אתה לבד', אצל היוונים בריצ'מונד' ואחרים).

להתרחות והאת בתרבויות עלול היה להיות אופי של איסוף-מזכרות תיירי, נשיאת עיניים פרוכניציאליים אל גרולים'. אבל אלירז, כילדת המידרכות שהוא מקנא בה — כמה מעט, נדמה, / היא צריכה כדי שהדבר הזה... / יהיה לגמרי מהימן. — מצליח להפוך את הנופים הזרים שהוא חוצה לנופי רות, שבתוכם הוא מגלה את הריחוק ואת אי-היכולת להתקרב לדברים, להר' גיש בחומם. — ככל שמתארך המסע הזה אני / מרבה להאשים את עצמי ומוצא / ילד בוכה כי פתאום על תם אבוד / העומד ביני לבין הרב' רים'.

יהיו אולי מי שיטענו ששירה אינטלקטואלי ליסטית, החותרת לדייקנות ולניקיון במסירת תחושות שהפנמה והתכוננות-עצמית, איננה דרך חדשה בשירה שלנו. מכל מקום, בסוגה ובמגמתה, שירתו של אלירז היא הישג ממרררה ראשונה.

* **מיקסם שווא** — מאת יחיעם רוזנסקי, הדר. 71 עמודים.
** **ממקום למקום** — מאת ישראל אלירז, הקיבוץ המאוחד, 62 עמודים.

אם התשכץ הקריפטי הזה משעשע אתכם — בבקשה. אני הייתי ממליץ לעם עובד להמר פחות על ספרים הטכועים כחותם של מוסיאון מכובד ומאובק.

סיפור

סכינאים לגויים

סיפור בדיוני ראשון על מלחמת לבנון — לא כמוצדק, כמוכן. אפילו אם נכתב הספר לפני המלחמה, סיפור-המעשה מרבה ברורות למדי: בן קיבוץ, יואב, החוזר מזוהר השירות בצבא כקצין קרבי, מחפש מיפלט מלחץ האפרוריות והמיס' גרתיות הקיבוצית בהרפתקה צבאית, שלה כיסוי איריאולוגי, הומאניטארי ממש. הוא פוגש באילת כאפריקאי מיסותר, משכיל, המשכנע אותו לבוא כראש קבוצה של ישראלים (חבריו לשירות הצבאי) ולהשליט כאי נידח שליד אפריקה מישי' טר מתוקן ומתקדם יותר מזה השורר בו.

מי שמכור לז'יד יכול למצוא כאן מחסן ממצה למדי של הנושאים והטכניקות שלו: על החופש המוחלט (הפשע-לא-מיניע שמבצע לפקאדיו, פשע שאגב המניע לו כרו: שינאון של האינריווידואליסטי היפה, החושני, להתגשמות הכיעור ורפיסות היצרים — פלריטאר (נכון אמנם שלפקאדיו היה יכול רק לנחש מה טיבו של פלריטאר' כאשר פגש אותו ברכבת) העיסוק בספר ובספרות בנושא ברומן עצמו וכמנוף להתפתחות העלילה (הרומן הכושל שמפרסם ז'וליוס דהבארליל, וההתחדשות היצירתית שמביאה לו הידיעה העיתונאית על הרצח סתום' המניע); העימות בין אנשי הטבע', שמעבר למוסר (אנתים המרען כראשית הרומן, וכמובן לפקאדיו) לבין אנשי הדת (תמימים וחלושי-ידים או מושחתים ואכזריים) ואפילו המסע מן הצפון לדרום על משמעותיות הסמליות (חריגה אל עולם יצרי ופתוח יותר).

* **מרתמי הוואתיקאן** — מאת אנדרה ז'יד, עם עובד; 207 עמודים.

במדים אחד

תהילה' לעניים

יוסי יורעאלי מתעקש זה שנים להעלות את עגנון על הבימה — סיפור פשוט, הכנסת כלה או לחיזין אותה, כביטוי של פרופסור גרשון שקר. בהצגה תהילה (בתיאטרון התאן הירושלמי), הטכסט של עגנון, על לשונו המיר' חדת והלא-מודרנית, מועלה כמעט כפי שהוא, להוציא כמה סטיות (כמו העברה, במקרים מסוימים, מדיבור עקיף לדיבור ישיר במחזהו). רושם הטראגיות שברמותה של תהילה מועבר בהצגה כדרך שונה מזו שבסיפור. בסיפור, רמותה של תהילה היא דמות קדושה ממש, שכל נוכחותה אומרת עוצמה של אמונה ואהבת אדם (מתחכמת, אמנם) ורק דרך סדקים צרים ביותר, ודרך רמזים מפי אחרים, נחשף האופל של חייה — נישואים סתמיים לבעל לא-אהוב (בסיפור על מישחקי-הילדות המשותפים עם שרגא יש רמז לקירבה נפשית, ואף ארוטית, אליו) שיכול בנים והמרת הדת של הבת.

בהצגה ניתנים העירעור, אובדן-הדרך והטירוף המקנן כבר מהתחלה ובדימויים תיאטראליים גלויים: המספר (שבתאי קונורטי, הלוכש מסיכה גרוטסקית, הרומה לפניו של עגנון) דומה יותר למספר בסיפורי סמוך ונראה הקפאיים: שהוא כותב על דמותה האגרית של תהילה מתבלבלות, והוא יוצא למסע של חיפושים אחר דמות בלתי-אפשרית.

העולם היהודי שבו שוריה תהילה בהצגה של יורעאלי מוצג כסיגנון אכספרסיוניסטי (וגם כאן יש איזה טעם של יושן בבימוי החרישי-כביכול). במכוון אין ניסיון לעצב אופיים ייחודיים: האנשים הם הזויות נפשיות, האב מולטי-פנים, הקורע את תנאי האירוסין עם שרגא, דומה למלאך המוות (שהלא ממעשהו השתלשלו, בסופו של דבר, מות שני נכדיו והמרת-הדת של בתו). כמקום איפיון פסיכולוגי יש איפיון של דמויות על-ידי כלי-הנגינה שהן מנגנות בו וכולי.

הניסיון להפוך את עגנון, כפי שהוא, למופע תיאטראלי, מרתק בצפייה. אך הוויתור על עיבוד הטכסט למחזה, ובמקומו הרגמה של דמויות הסיפור ואווירתו בנגינה, בחלופי תחושות, כצביעת הפנים — מסככת את הבימאי בהרבה אקטים סמליים כרויים מדי, מוכרים (וכגון פיצוץ האגוז, כל אימת שנישמת אחר מבניה של תהילה יוצאת), כאילו ההצגה רצה קיצרתי-נשימה אחר הסיפור, ומנסה לאייר אותו, להבהיר אותו בדיומים לעניים.

תהילה' על הבימה, בעת הביום לחיזין את עגנון

הוגה-דיעות סארטר
פטפטנות אינטלקטואלית מקסימה

יש בהסבר של סארטר לאמנותו של קאלדר משהו המזכיר את סארטר עצמו: גם הוא נמצא כאיזה גבול מיסתורי שבין חירות פיזית ושיטה פילוסופית, מעניק למחשבה את כל קיסמה של ההשראה והעזה השירית, אך גם פוטר עצמו מאיזו אחריות מחמירה, שבלעדיה המחשבה המבי ריקה נשאר לא אחת סתמית ואוורירית.

רומן

חושניות ללא חושים

כשנות העשר והעשרים של המאה היה אנדרה ז'יד מלכם של האינטלקטואלים בצרפת, כמעט נביא, כפי שהיה ז'אן-פול סארטר ליושני בתי' הקפת של המחשבה, האב מולטי-פנים, הקורע את הסן בפאריס לאחר מלחמת-העולם השנייה. בינתיים עלו וירדו מלכים נוספים, אך המול'ות הישראלית גילתה פתאום את ז'יד בתריסר השנים האחרונות. כתיבתו נראית כיום לא-מעט יבשה ומלאכותית, וההעמדה החביבה עליו של האינסטינקטים מול המוסר המאובן של הדת נראית בעצמה סכמאטית ושכלתנית.

* **ארבעה מאמרים** — מאת ז'אן-פול סארטר; מצרפתית: תהילה ויאיתי דור-סנד; הקיבוץ המאוחד וספריית פועלים (סידרת **טעמים**), 70 עמודים.